

ROZHOVOR S JANEM ÁMOSEM

Naše práce v semináři nevychází z nějakých revolučních či převratných myšlenek. Naopak, obrací se *ad fontes* české i světové pedagogiky. Domnívám se totiž, že mnoho významných zjištění, s nimiž seznamovali odbornou veřejnost pedagogové již v minulých staletích, nebylo dosud ve školské praxi aplikováno. Proto jsem některé své názory a postoje, které aplikuji ve vlastní výuce, konfrontovala s myšlenkami Jana Ámose Komenského.

Způsob, jakým se snažím vést budoucí učitele, vychází z přesvědčení, že vzdělávání je radostí a potřebou ducha.

To bezesporu. *Neboť kdo netouží vždy něco nového slyšeti, viděti a něčím novým se zabývat? Komu není potěšením, každý den někam jíti, s někým mluvit, na něco se vyptávat a opět sám něco vypravovat.* (s. 62)

Nemýlím se tedy, když se domnívám, že jedním z hlavních úkolů učitele je podněcovat vnitřní motivaci k učení?

Příklady samoukův ukazují nejzřejměji, že člověk, veden jsa přírodou, může proniknout ke všemu. Neboť někteří postoupili dále, učíce se sami, ... než jiní pracným vyučováním učitelů. Nemůže-li nás to poučiti, že člověk vskutku má v sobě všecko? Totiž lampu i knot, olej i křesadlo s všemi potřebami; kdyby jen dosti dovedl vykřesávat a zachycovat jiskry a rozsvěcovat světlo, viděl by hned podivuhodné poklady božské moudrosti i v sobě sám i ve větším světě ... Když však nyní se mu nerozsvěcuje vnitřní světlo, nýbrž nosí se jen zjevně lampy cizích mínění, nemůže výsledek jiný býti, než jest; právě tak jako kdyby kolem někoho, kdo jest uzavřen v temném žaláři, nošeny byly pochodně, jichž paprsky pronikají skulinami, avšak plné světlo nemůže proniknouti. (ibid.)

To znamená, že neautentické, povrchní vyučování není pro jedince přínosem?

O tom zatím ani nemluví, že sotva kde byl duch živen podstatnými věcmi; po většině naplňovali jej pouhými prázdnými slovy (jakési prázdné a papouškovité mnohomluvnosti) a pouhými plevami a mlhou domněnek. (s. 95)

Přítakáte tedy úsilí připravovat budoucí učitele tak, aby učení a vyučování žáků neomezovali pouze na proces osvojování poznatků?

Zajisté. Je nutné ... *Aby byli [žáci] vzděláváni k vědění ne zdánlivému, nýbrž opravdovému, ne k povrchnímu, nýbrž pevnému; to jest, aby rozumný tvor, člověk, zvykal dáti se vésti ne cizím, nýbrž vlastním rozumem, ne pouze cizí mínění o věcech v knihách čítati a chápati neb i z paměti je znáti a přednáseti, nýbrž sám pronikati ke kořenům věci a zjednávat si jich pravé porozumění a upotřebení.* (s. 98)

Lze tedy tvrdit, že chce-li učitel, aby jeho žáci dosáhli úspěchu, měl by nejen vědět, jakým způsobem žáky motivovat, ale měl by být rovněž schopen porozumět potřebám svých žáků a připravit je na proces učení?

Avšak kolikátý každý z těch, kteří se podjímají úkolu vzdělávat mládež, pomýšlí na to, aby si ji nejdříve učinil způsobilou ku přijímání vzdělání? Jako totiž soustružník nejdříve oteše dřevo, než je soustruhuje, kovář změkčí železo, než je kuje, soukeník dříve očistí, přepere a vyčeše vlnu, než ji přede, osnuje a tká, a jako švec vydělá, vytáhne a vyhladí kůži dříve, nežli šije střevíc: aby, pravím, tímž způsobem učitel v žákovi, než jej začne vzdělávat svými předpisy,

dříve v něm vzbudil touhu po vzdělání a aby jej dříve učinil schopným ke vzdělání a povolným ve všem – kdo na to myslí! Každý skoro, jak koho najde, tak se dá do něho, hned jej soustruhuje, hned kuje, hned češe, hned tká, hned natahuje podle své míry, hned chce jej mít hladkým a lesklým; a nedaří-li se to hned, jak si přeje (a kterak, prosím vás, má se to dařiti?), zlobí se, rozpaluje se a zuří. Potom se divíme, že někdo se vzpouzí a utíká před takovým vzděláváním? Spíše jest se diviti, že to někdo může vydržeti. (s. 104)

Zvládne-li učitel tuto dovednost a podaří se mu poznat žáka, motivovat jej k učení, jakých chyb se nejčastěji dopouští? Čemu by měl učitel – připravuje-li se na vyučování – dozajista věnovat pozornost?

Patrně tedy, že je to pošetilost, když učitelé nerozdělí pro sebe i pro žáky učení tak, aby nejen ustavičně jedno šlo po druhém, nýbrž aby i všechno bylo ukončeno v určité době. — Neboť když si neustanoví cílů, prostředků k cílům, pořádku a prostředků, snadno se něco opomine, snadno převrátí a snadno zmate celou věc. (s. 136)

Souhlasíte s názorem, že by měl učitel disponovat širokou škálou vyučovacích metod, které by měl vhodně využívat na základě porozumění konkrétní pedagogické situaci?

Chuť k vědě a učení má býti rozněcována v mládeži všemožným způsobem. Vyučovací metoda má zmenšovat i námahu učení tak, aby nic nebylo, co by se hochům nelíbilo a je odstrašovalo od pokračování v učení.

Znalost a uplatnění rozličných vyučovacích metod však není jediným klíčem k úspěchu. Důležitou roli hraje i osobnost učitele, jeho přístup k žákům.

Učitelé ..., když budou přívětiví a laskaví a nebudou žáky odpuzovati od sebe žádnou drsností, nýbrž vábiti je k sobě otcovským smýšlením, chováním i slovy; když jim budou doporučovati studie, na něž se dávají, pro jejich výbornost, příjemnost a snadnost; když pochválí časem pilnější žáky ...; když něco vzkáží rodičům; krátce, když s nimi budou zacházeti s láskou, snadno získají znenáhla jejich srdce, takže třeba častěji budou seděti raději ve škole než doma.

Můžeme naše povídání uzavřít nějakým poselstvím pro všechny učitele?

Ve školách tedy cokoli se dělá, ať slouží a napomáhá budoucímu životu.

Blanka Pravdová

Komenský, J. A. (1930). *Didaktika velká*. Překlad A. Krejčí. Praha: Dědictví Komenského.

Velká didaktika byla napsána v letech 1627 až 1638 česky a poprvé vydána latinsky roku 1657.